

"A szemünk előtt vannak a jó oktatási módszerek"

A „szemünk előtt” jó mintái vannak a pedagógusképzésnek, az oktatásszervezésnek, a felelősségvállalásnak, a minőségbiztosításnak vagy akár a felelősségre vonásnak – jelentette ki a maszol.ro-nak adott interjúban Péntek János. A kolozsvári professzort az oktatás minőségét bíráló nyílt leveléről kérdeztük.

A Krónikában jelent meg pénteken a nyílt levele. Mi készítette a leközlésére? Csak a Krónikának küldte el vagy több lapnak is?

A két általánosabb okot megjelöltem a nyílt levél első bekezdésében: nem elég, mint korábban magam is tettem, meggyőznünk a szülőket az anyanyelvű oktatás fontosságáról és előnyeiről, a színvonalat is biztosítani kell, egyébként szülő és gyermek egyaránt csalódhat. A másik ok, mint írtam, hogy a tehetségtámogató programunknak is gondja van ezzel: a mi támogatásunknak is alapvető feltétele az anyanyelven való tanulás, közben 11 év több száz tanulóra és száznál jóval több iskolára kiterjedő tapasztalata szintén az oktatás aggasztóan csökkenő színvonalát jelzi. Ehhez járultak most az újabb iskola-összevonási tervekről folyó viták, a Transindexen megjelent riport a gyimesi tanulók ingázásáról, a legújabb PISA-jelentés, a Kovászna megyei decemberi próbavizsgák lesújtó eredményei, az iskolai használatra szánt történelmi atlasz körüli botrány, egy decemberi kolozsvári konferencia a lakótelepi szórványokról, és még lehetne sorolni a távolabbi és a közvetlenebb indítékokat. Közben két idézet járt a fejemben, az egyik Illyés Gyula Bartók-verséből: „mert növeli, ki elfödi a bajt”, a másik az amerikai tudós, Carl Sagan egyik könyvének fejezetcíme: „Aki szereti a hazáját, az kérdez.”

Úgy éreztem, kötelességem megszólalni, kérdezni. Igen: az iskolában és a nyilvánosságban is természetesnek kellene lennie a kérdezésnek, annak, hogy a tanuló is bátran kérdezzen, ne csak a tanár; a nyilvánosságban is, az áhított, de (még?) sehol nem tapasztalható civil világban is bátorítani kellene a kérdezést, a véleménymondást. Egyelőre most inkább ennek az ellenkezőjét érezzük, ezért válhatott most feltűnővé az én véleményem, rákérdezésem. És ezzel most úgy vagyok, hogy annak örülnék leginkább, ha valaki tényszerűen megcáfolhatná állításaimat.

Egyébként csak a Krónikának küldtem el a levelet. Azóta tudtommal vagy tudtom nélkül többen átvették. És ez jól van így: ha közügről van szó, tudjanak róla minél többen.

A nyílt levélben rengeteg bírálatot fogalmaz meg, sokan, akik olvasták, azt kifogásolják, hogy nem javasol módszereket a rossz minőség javítására. Ezt hogyan kommentálja?

Szomorú iróniával azt mondhatom, könnyű helyzetben vagyunk: „a módszerek” itt vannak a szemünk előtt. Ha ugyanis sereghajtók vagyunk Európában, akkor csak jó és még jobb gyakorlatot, követhető mintákat találunk körülöttünk, sőt saját korábbi gyakorlataink is jobbak voltak, mint a mostaniak. Jó mintái vannak a pedagógusképzésnek, az oktatásszervezésnek, a felelősségvállalásnak, a minőségbiztosításnak vagy akár a felelősségre vonásnak. Például néhány hónapja egy németországi iskola szülői közössége beperelte az iskolát, mert gyengék voltak az érettségi eredményeik. Nálunk ilyesmit még a sajtóban sem lehet szóvá tenni, nemhogy a bíróságon.

De a jó gyakorlatokhoz teljesen más szellemre van szükség: a bizalomra, nem a bizalmatlanságra, annak el- és felismerésére, hogy az is a közjót akarja, akinek más a véleménye, arra, hogy véleménye miatt senkinek ne kelljen félnie felettese bosszújától. A hatáskörök és szakmai illetékességek világos elhatárolására, tiszteletben tartására, de a folyamatos együttműködésre is szükség van. Az oktatási hatóság és az oktatáspolitikai szakmailag is saját magát tekinti a legilletékesebbnek, gyakorlatilag senkiben nem bíz meg, aki a körön kívül van, gyakran saját szűkebb érdekeit követi. Egyszer az egyik illetékesre rákérdeztem, és kiderült, gyakorlatilag nincs folyamatos együttműködés és bizalom a politika, a hatóság és a szakmabeliek között.

Sok szülő viszont megkönnyebbülve olvasta a levelet, mintha végre szószólójára talált volna abban, amit eddig nem mert nyilvánosan kimondani. Mit gondol arról, hogy a levél felbátorodva sokan elsősorban az oktatókat és (politikai) felelősségvállalókat hibáztatják a gyenge iskolai eredmények miatt?

Az oktatást többféle szerepben és látószögből volt és van alkalmam megtapasztalnom. Saját életemben sorsdöntő volt az iskola, szülőként hasonlót mondhatok gyermekeim életpályájáról. Öt évtizede vagyok tanár, és akiket taníthattam, azoknak nagy része is tanár, pedagógus, sokkal közülük most is tartom a kapcsolatot. Kutatóként az utóbbi másfél évtizedben szinte folyamatosan foglalkoztatott az oktatás nyelvisége, nyelvi helyzete. Az anyanyelvi mozgalomban (www.aesz.ro) rendszeresen találkozom erdélyi iskoláink tanulóival, tanáraival (mint legutóbb is, jan. 31-én Sepsiszentgyörgyön a középiskolások helyesírási versenyén). És a szinte napi törődés a tehetségtámogató programmal...

Azt hiszem, elég világos, hogy én a magam módján, a legutóbbi nyílt levélben is, az iskola, az oktatás, végső soron a közösség érdekeit tartom szem előtt. A szülőket és a tanulókat, és azokét a kitűnő pedagógusokét is, akik maguk is azért szenvednek, mert nem segítik, hanem akadályozzák őket. Ez a fajta nivellálás, amely feltételekben, elismerésben, fizetésben egy szintre helyezi az igazi pedagógusokat, és azokat, akik szükségből vagy jobb híján kerültek erre a pályára, ez a nivellálás az igazi pedagógusokat demoralizálja. Független viszonyukban nehéz megszólalni, ez teljesen érthető. Az oktatás, a szülők és a tanulók, az igazi pedagógusok érdekében kell megszólalni, mert ők szinte egyáltalán nem jutnak szóhoz. Meg kell nézni a sajtót: érettségi után vagy akár most is a vezetők nyilatkoznak, magyarázkodnak, és többnyire a szülőkre és a tanulókra, általánosabban a rendszerre, a külső körülményekre háriják a felelősséget. Nekem (és talán nemcsak nekem) az a véleményem, hogy mindennek az okát és a javítás lehetőségét mindenekeelőtt saját magunkban kell keresnünk.

Egy életen át azt a nevelési irányzatot képviselte, hogy a meglévő tehetséget, kincset kell erősíteni a gyermekben, nem pedig álértékekből építkezni, a helytelen megoldásokat pedig el kell vetni menet közben. A levél mintha mégis a szabványos értékrendszereknek, mércéknek akarná megfeleltetni az erdélyi tanulók ismeretszintjét. Ezt hogyan látja?

Nem egészen világos számomra a kérdés. Az iskolázottság, a műveltség mindenki számára fontos. Azt vallom, és ezért van a rögeszmés tehetségtámogató programunk, hogy mindenféle környezetben vannak különös képességű, tehetségű gyermekek. És ők nem tehetnek arról, hogy távolabb születtek az elit iskolától, hogy lakótelepen vagy távoli szórványban, kistelepülésen élnek. Néhány éve megkeresett egy szülő az egyik nagyon kicsi székely településről, ahol már akkor összevont alsó tagozat működött. Azt kérdezte tőlem, mit tegyen a gyermeke érdekében, amikor az iskolájukban abban az évben háromszor cserélték a képesítés nélküli tanítót. Vagy milyen esélyei vannak egyik ösztöndíjasunknak, annak a magyar iskolába járó, kitűnően tanuló cigány leánykának, aki tizedmagával él lakásuk egyetlen szobájában?

Szabványos értékrendszer? Szabványos mérce? Nem. A közös alapról mindenkit a csúcsra kellene eljuttatni, arra a csúcsra, amit képességei szerint elérhet. Az én szememben ugyanolyan csúcs a jó szakember, iparos, az orvos, az óvónő és az egyetemi oktató.

Mi változott meg, vagy csoportosult át a 21. századi erdélyi közoktatásban? Ez a módosult oktatási igény vajon nem a teljes romániai oktatást – az elavult pedagógiai módszereket – volna hivatott megváltoztatni?

Az oktatási igény valóban változott, de abban nem, hogy továbbra is – mint mondtam – színvonalasnak, versenyképesnek kell lennie. A legújabb, a mobilitással és a globális környezettel összefüggő, fokozott igény éppen a versenyképesség: nem egy szűk körben, hanem ismeretlen, távoli környezetben is vállalni kell a megmérettetést. Ez egészen más, mint a hagyományos erdélyi világ, más felkészültséget és szellemet kíván. Tartalmilag is teljes a változás: az érettségiző alapkészségeihez ma már hozzátartozik a számítógép, az autóvezetés, a nyelvtudás. A módszerek is hatékonyabbá váltak. De attól tartok, a mi oktatásunkat már elavult pedagógiai módszerekkel sem lehet megvádolni, gyakran inkább a teljes módszertelenséggel. Ingadozunk a régi és az új tartalmak, a régi és az új módszerek, a régi és az új szellemiség között. Határozottabban kellene lépünk a nyitottabb világ felé.

Ön szerint milyen módszereket volna szükséges alkalmazni az erdélyi magyar nevelésben, oktatásban, honnan lehet inspirálódni egyáltalán: külföldről, akár elődeinktől? (Nemrég olvastam el Hegedűs András Magyar írók pedagógia nézetei c. könyvét, és sok esetben csak rábólintani tudtam arra, amit Babits, Németh László, Juhász Gyula stb. mondott)

Mondtam már az előbbieken, hogy nem kell semmi feltalálnunk, a múlt, a közelebbi és távolabbi világ tele van jó mintákkal, jó gyakorlatokkal. Saját „klasszikusainkból”, Németh Lászlóból, Karácsony Sándorból, az ő minőségeszményükből és felelősségtudatukból is mindig lehet inspirálódni. A jó tanító, tanár mindig tudta, most is tudja, kik lehetnek az ő tanítómesterei.

Hogyan látja, mekkora szerepe van a szülőnek ebben a sokak szerint aggasztóvá váló intellektuális válságban?

Közhely a szülői szeretet, a szülői felelősség, az, hogy a legtöbb szülő jót, többek között jó iskolát szeretne gyermekének. Ezért áldozatot is képes hozni. Ezen kívül a legtöbb, amit tehet, hogy munkára, felelősségre szoktatja a gyermekét. A tanulás is munka. A Nyilas Misi pályázatokból inkább azt látjuk, hogy ettől a szülők néha túlságosan is óvják gyermeküket, különösen a lányokat, kamaszkorukban, fiatal felnőtt korukban is gyermekes (hogy ne mondjam: infantilis) az érdeklődésük, a napi foglalatosságuk. És minden gyermek számára fontosak a minták, a követhető, vonzó minták. Elsősorban az a minta, amelyet a szülők nyújtanak. Ennél többet nem lehet elvárni a szülőtől: a tantárgyakat nem nekik kell megtanítaniuk, nem is magántanárnak, hanem az iskolának.

Megfogalmazta azt a véleményt, hogy Európa cselédpiacát gazdagítjuk. Mire alapozza ezt a kijelentését?

Lehet, valaki ezt úgy olvassa, hogy erre csak azért hivatkoztam, mert valami csattanóval akartam zárni leveletem. Erről szó sincs. Az viszont – gondolom – mindenki számára egyértelmű, hogy iskolázottság, szaktudás nélkül sem itthon, sem Magyarországon, még kevésbé távolabbi országokban másra nincs esélye egy fiatalnak, mint a szakképzetlen munka. De ezt én még konkrétan értettem: már most is szociológiai felmérést lehetne végezni ezzel a témával, hogy Erdély mint cselédpiac. Tévedés ne essék: semmilyen munkát nem

nézek le, inkább a munkátlanságot, a cél nélküli téblábolást. De az sem megnyugtató, hogy visszatérhet a régi sorsunk a bukaresti (vagy budapesti) magyar cseléd lányokkal (bébiszitterekkel?), a kényszerből mindenféle munkát elvállaló férfikkal. Már most is sokan vannak ebben a helyzetben. Igaz, ennek nem csupán oktatásunk az oka, de nem is lehetünk elégedettek önmagunkkal.

Számos fiatal külföldöt választja tanulmányai folytatására, sokan haza sem térnek. Egy esélyegyenlőséget szavatoló oktatási rendszer Ön szerint hazacsalogatná ezeket a fiatalokat is, vagy egyébre is szükség lenne ehhez?

Egy színvonalas, esélyegyenlőséget és versenyképességet szavatoló rendszer jóval több fiatal számára biztosítana itthon lehetőségeket. Akik kényszerből, időlegesen mentek vagy mennek el, bármikor szívesen dolgoznának itthon. A csúcson is versenyképes, Erdélyből elszármazottak „hazacsalogatásához” viszont nagyot kellene változnia az egész országnak és a mi magyar világunknak is. Szellemben is, nemcsak gazdaságilag. Mindezt túlságosan görcsösen nézzük, és ez is riasztó, nem értjük a fiatalokat, inkább ítélkezünk fölöttük.

A Nyilas Misi tehetségtámogatás egyike azoknak a programoknak, amelyeket Ön felkarolt, éppen egy másféle nevelés népszerűsítéséért, felismerve, hogy sok esetben az anyagi hiányosságok állnak a gyermekek fejlődésének útjában. A névadó szereplő története mennyiben cseng vissza az Ön nevelési módszereiben?

A Nyilas Misit nem felkaroltam, hanem – ezt szerénytelenül kell mondanom – magam kezdeményeztem, két-három itthoni és magyarországi munkatárssal indítottam el (www.nyilasmisi.ro). Az önzetlen működtetők köre most is nagyon szűk, a támogatóké viszont kiterjedt az egész világra. Számomra ez éppen a bizalom erejét bizonyítja. A program névadója É. Kiss Katalin budapesti nyelvészprofesszor volt, kulcsszereplője az indításnak és a további működtetésnek. Igen, Nyilas Misikre gondoltunk, a mi világunk tehetséges, jó szándékú, de külső körülményeik miatt esélytelen gyermekeire. Talán tettünk valamit értük. Nekem egyébként nincsenek saját nevelési módszereim, de a fentiekből talán kiolvasható, mit látok én célravezetőnek a nevelésben és az oktatásban.

Gondolja, hogy még van esélye az erdélyi Nyilas Misiknek itthon boldognak lenni, jóként és igazként élni?

Ha nem ezt gondolnám, és nem hinnék benne, akkor nem csinálnám, és nem fertőztem volna meg másokat is ezzel a hittel. Lehet, hogy ez falra hányt borsó, naivitás, mint a levél is, amelyet megírtam.